

Kitűnő ötletet valósított meg az Akadémiai Kiadó, amikor Pest, Buda és Óbuda egyesítésének századik évfordulójára lexikont adott ki Budapestről. A lexikon mindentudó könyv. Ez a hatalmas kötet — ezerháromszáz oldal — tehát, ha olvasásra fogjuk, sorra mindent megvall a magyar fővárossal. Jelzik is ezt a jeles tulajdonságát az előszóban, valamint a bevezetésben, mely utóbbit Berza László írta, aki a lexikont szerkesztette, számos szakember segítségével.

Első ízben jelenik meg ilyen könyv Budapestről, sőt egy Párizsról szóló, össze sem hasonlítható, csöpp francia lexikon kivételével, nincs is rá példa Európában, hogy egy ország fővárosát ilyen formában bemutassák, összefoglalva mindent fontosat és nevezeteseit. Tizenhárom témakörben foglalkozik a könyv fővárosunkkal, teljes mozaikképet rakva össze földrajzi, történeti, munkásmozgalmi, gazdasági, irodalmi, művészeti, főként azonban társadalmi múltjáról és mai állapotáról. Helyet kapott a címszók közt a közigazgatás, várospolitika, a sport és egészségügy, s a fővárossal összefüggő személységek életrajza is.

Bőségszaruként ömlik az adat és jellemzés az olvasóra. Igen sok tekintetben megnyugtatóan tájékoztat Budapestünk lexikona, nevezetesen várostörténeti, munkásmozgalmi, építészeti címszavai eligazító értékűek. Képtelenség mindent végigolvasni a kritikuskak, meg kell elégednünk szűrőpróbákkal. Ezek azonban rögtön föltárják a hiányokat és hibákat is, garmadával, a jelzett témakörökben. Hosszan lehetne mindezt kimutatni, de csak néhány kivívó példát sorolok fel, szemléltetésként:

Érthetetlen, ha a kötet Budapest nevezetes építészeit felsorolta, miért nem említi Weichinger Károlyt és munkásságát Budapestért? Miért fődí el a képzőművészek közül Radnai Béla vagy Bokros Birman Dezső nevét? Meinl Gyula egykori üzleteiről 16 soros címszó emlékszik meg, Mednyánszky László művészetéről azonban egy sem, pedig Mednyánszkyt pár éve hazahoztuk, dízsírhe lyet kapott a Kerepesi temetőben, képeiért Budapestre zarándokolnak az európaiak. Különböző majorokról is esik szó a lexikonban, de Major Ervinről, aki föltárta Budapest zenéi múltját, vagy Major Henrikről, a rajzművészről, aki világhírré tett szert, nincs egyetlen betű sem. Gárdonyi Gézának köztéri szobra is van Budán, mégis, szóra se méltatja a mindentudó könyv. Lajtha László, a zeneszerző, folklorista és zenetudós Bartók és Kodály társa, aki itt alkotott, s egykori lakóházát emléktábla is jelöli, kimaradt a sorból, amikor ugyanakkor Lajthánál kevésbé kiválók s a világhírtől messzeesők húsz-huszonöt sorral, s részletes bibliográfiával szerepelnek.

Bosszankodhatunk azon, hogy Klapka György, a szabadságharc híres tábornoka, aki 1867 után országgyűlési képviselő is volt Pesten, s lakóházát emléktáblával jelölték meg, nem található Budapest nevezetességei közt. A lexikonnak, épp mert mindent összefoglaló mű, példaszerűnek kell lennie tárgyilagosságban, hiszen tájékoztatni kíván. Miért hiányzik egész korszakok minden szereplője, hiszen egy letűnt korszak már történelem. Kiváltképp mostohán bántak a szerkesztők az írókkal, akik Budapestet mint magyar közfogalmat örökítették meg műveikben. Sok ma élő budapesti író méltatásával várhattak volna még, amikor nemcsak Gárdonyinak nem jutott hely, hanem például Madách Imrének sem. Hiányzik első

nagy íróink egyike, a fővárosi születésű Bornemisza Péter, a XVI. század kiváló prózaírója. Hiányzik például Szabó Dezső, aki Budapest egyik nevezetessége volt, s munkássága szorosan összefügg a fővárossal, de még az Eötvös Kollégium híres diákjainak felsorolásában sem említik. Éppígy hiányzik századunk írói közül Barta Lajos, s egy egész sor. Egyes (írói) címszók kidolgozása jellegtelen, mert éppen a budapesti vonatkozások sikkadnak el benne. Mikszáth Kálmánról ugyan megemlékszik a lexikon, de egy szóval sem említi, hogy az Új Zrínyiász Budapestben játszódik, s a legnagyobb szatíra a pestiekről.

Szegényíti a lexikont, hogy megfeledkezett a Budapesttel legendásan összenőtt, főként közép-európai írókról, akik megörökítették Magyarország fővárosát. Így például, hogy csak közeliakat említsek, meg kellett volna emlékezni a cseh Bohuslav Hasištejnskýről, aki a Jagelló-korban járt Budán, királyi vendégként, vagy a XIX. század legnagyobb cseh írójáról, a Petőfi-fordító Jan Nerudáról, aki remek karcolatokat írt Pestről és Budáról. De hiába keressük akár a horvát Krležát is, a román Gogát vagy Vulcant, aki Budapesten szerkesztett román irodalmi folyóiratában közölte elsőnek Eminescut, a románok legnagyobb költőjét, román nevet is adva neki. Hiányzik a szlovák Jan Kolár, aki egész életét a pesti Deák té-

ren töltötte, csak épp meghalni ment el Bécsbe a szabadságharc kitörése után, itt írta és adta ki valamennyi művét. Jutott volna hely ezek számára is, mert sok címszó feleslegesen hosszadalmas leírásokat közöl, oldalszámra.

De még az irodalomnál maradvá meg kell említeni, hogy hiányoznak itt a pest-budai élményt és kort leginkább kifejező írói alkotások címei is, vagyis Budapest szellemi forrásai. Így például az Édes Anna, Pál utcai fiúk, Új Zrínyiász, Szindbád, Asszonyosságok díja stb. olyan lírai hegedűkulcsai Budapestnek, amelyekről éppen ilyen könyvben keres tájékoztatást az olvasó.

Óriási információs anyagot ölel fel a Budapest Lexikon, de az ilyen címszók hiánya, aminőket felsoroltam, több mint bosszantó. Egyszerűen csak bosszantók az elírások. A 216. oldalon a címszó a Császár-fürdőről szól, képe azonban a Lukács-fürdőt mutatja be. A Gyulai Pál utcai házaknál az 5. számút kilencablakosnak jelzi, a képen viszont mindenki megolvashatja, hogy tizenhat ablakos a ház. S milyen fájdalmas és arepirító némely hiány. Például Rexa Dezső kihagyása, aki kis könyvtárt írt össze szülővárosáról, kútforrásokat; hol kellene nevét följegyezni, ha nem itt? S kihagyták őt is, aki Budapest élő lexikona volt, míg élt.

Szalatnai Rózsa